

JOURNAL OF ANIMAL SCIENCE, BIOLOGY AND BIOECONOMY

wcześniej – formerly

Annales UMCS sectio EE Zootechnica

VOL. XXXVI (3)

2018

CC BY–NC–ND

DOI: 10.24326/jasbbx.2018.3.2

Katedra Towaroznawstwa i Przetwórstwa Surowców Zwierzęcych
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin
e-mail: mariusz.florek@up.lublin.pl

MARTA ZACH, ANETA BRODZIAK, MARIUSZ FLOREK

Analiza certyfikacji żywności ekologicznej w Polsce w latach 2011–2016

Analysis of certification of organic food in Poland over the period 2011–2016

Streszczenie. W pracy dokonano analizy stanu certyfikacji żywności ekologicznej w Polsce w latach 2011–2016. Materiał porównawczy stanowiły raporty Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Wykazano, że pomimo coraz większego zainteresowania i rosnącej popularności produktów ekologicznych liczba producentów ekologicznych oraz powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w analizowanym okresie wykazywały tendencję spadkową. W procesie certyfikacji gospodarstwach rolnych i przetwórci żywności ekologicznej występowały nieprawidłowości wynikające z bezpośredniej działalności producenta, jak również leżące po stronie inspektorów jednostek certyfikujących.

Słowa kluczowe: certyfikacja, produkty ekologiczne, IJHARS, żywność ekologiczna, jednostka certyfikująca

WSTĘP

Rolnictwo ekologiczne w swoich założeniach wykorzystuje naturalne, nieprzetworzone technologicznie środki, gwarantujące żyzność gleby, dobrostan zwierząt oraz wytwarzanie żywności o wysokiej wartości odżywczej [Golinowska 2013]. Zabronione jest

wykorzystywanie nawozów syntetycznych oraz większości chemicznych środków ochrony roślin czy wspomagaczy wzrostu. Podstawowe zasady rolnictwa ekologicznego, tzn. zdrowotność, ekologia, sprawiedliwość i troskliwość, zostały opracowane w 2005 r. przez Międzynarodową Federację Rolnictwa Ekologicznego (IFOAM) [Gadomska i in. 2014, Staniak 2014]. Wartości te mają charakter priorytetowy i ponadczasowy, jak również wskazują kierunki rozwoju i poprawy sytuacji wsi i rolnictwa w skali globalnej [Obiedziński 2013].

Ekologiczne rolnictwo obecnie jest jedną z najlepiej i najszybciej rozwijających się gałęzi rolnictwa, głównie w Unii Europejskiej. Powierzchnia upraw ekologicznych na świecie wg raportu FiBL-AMI [2016] wynosiła w 2016 r. 43,7 mln ha, z czego aż jedna czwarta znajdowała się w Europie. W 2014 r. w Europie rynek żywności ekologicznej osiągnął wartość 27 mld euro, a konsumenci wydali na jej zakup prawie 24 mld euro. Unia Europejska, tuż po USA, stanowi największy rynek produktów ekologicznych na świecie, z globalną sprzedażą detaliczną wynoszącą 38%. Największym rynkiem żywnościowym w Europie są Niemcy, gdzie sprzedaż detaliczna segmentu żywności ekologicznej stanowiła aż 30%, następnie Francja (18%), Wielka Brytania (9%) i Włochy (8%) [Brodziak i in. 2017]. Przyczyną wzrostu produkcji ekologicznej jest powszechny wśród konsumentów z krajów rozwiniętych spadek zaufania względem jakości produktów żywnościowych pochodzących z upraw konwencjonalnych i wobec produktów wysoko przetworzonych. Ponadto intensyfikacja produkcji rolnej sprzyja negatywnemu oddziaływaniu na środowisko, m.in. poprzez zwiększenie zanieczyszczenia wód gruntowych i powierzchniowych azotanami czy obniżenie żyzności gleb [Drabarczyk i Wrzesińska-Kowal 2015].

Produkcja ekologiczna dąży do tego, aby zapewnić wysokie standardy podczas wytwarzania i przetwarzania surowców. Zasady produkcji ekologicznej są ściśle określone w licznych unijnych aktach prawnych. Prawodawstwo unijne dotyczące żywności ekologicznej jest obligatoryjne i jednakowe dla wszystkich producentów, pośredników i przetwórców w całym łańcuchu produkcji i obrotu żywnością ekologiczną, tzn. od wyprodukowania produktu rolnego do wprowadzenia go do obrotu rynkowego, zgodnie z zasadą „od pola do stołu” [Szońska 2011, Brodziak i in. 2017]. Warto zaznaczyć, że od 2011 r. obowiązują także rygorystyczne przepisy dotyczące pasz, które powinny być w 100% ekologiczne, zarówno dla przeżuwaczy, jak i zwierząt monogastrycznych [IFOAM 2009].

Jakość żywnościowych produktów ekologicznych zależy od: jakości surowców, regulacji prawnych z zakresu ekologicznej produkcji żywności, wydajności systemów kontroli i certyfikacji [Brodziak i in. 2017]. Żywność ekologiczna jest żywnością certyfikowaną, czyli pochodzącą z gospodarstwa, które posiada dokument potwierdzający, że stosowane metody produkcji są zgodne z kryteriami rolnictwa ekologicznego. Certyfikat wydawany jest na 12 miesięcy i należy go co roku odnawiać [Gadomska i in. 2014]. Kontrola i certyfikacja żywności ekologicznej obejmuje również podmioty produkcyjne, które zajmują się przetwórstwem tej żywności, wraz z jednostkami, które są odpowiedzialne za pakowanie i/lub przepakowywanie produktów oraz jednostkami zajmującymi

się znakowaniem i/lub ponownym znakowaniem produktów [Sazońska 2011]. Do podstawowych zasad kontroli w rolnictwie ekologicznym należą: niezależność, jawność, dobrowolność i poufność [Brodziak i in. 2017]. Systemy kontroli i certyfikacji funkcjonujące w poszczególnych państwach można podzielić na trzy modele, które oparte są: 1) na prywatnych i zatwierdzonych jednostkach certyfikujących; 2) na jednym lub większej liczbie wyznaczonych publicznych organów, które odpowiedzialne są za certyfikację; 3) na wyznaczonych publicznych organach, które certyfikują i zatwierdzają prywatne podmioty certyfikujące. W Polsce funkcjonuje system mieszany, tzn. prywatno-państwowy, przy czym każdy producent musi respektować jego zasady i podmioty, które go tworzą [Domagalska i Buczkowska 2015]. Jednostki certyfikujące muszą posiadać akredytację. W Polsce dla rolnictwa ekologicznego akredytacji jednostek certyfikujących dokonuje Polskie Centrum Akredytacji. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi uprawnia natomiast jednostki certyfikujące do przeprowadzania kontroli, wydawania i wycofania certyfikatów dotyczących żywności ekologicznej i możliwości ekologicznej produkcji. W Polsce w 2017 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi upoważnił 11 jednostek certyfikujących do przeprowadzania kontroli oraz wydawania i cofania certyfikatów z zakresu rolnictwa ekologicznego. Z kolei państwowy nadzór nad jednostkami upoważnionymi do certyfikacji w rolnictwie ekologicznym sprawuje Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, która m.in. sprawuje bezpośredni nadzór nad jednostkami certyfikującymi oraz nadzór nad produkcją ekologiczną; gromadzi, przechowuje i przetwarza informacje o producentach w rolnictwie ekologicznym; rozpatruje wnioski o pozwolenie na zastosowanie przewidzianych prawem odstępstw od zasad produkcji ekologicznej czy też dokonuje kontroli granicznej produktów ekologicznych i upoważnia do przewozu tych produktów na teren państw trzecich [Leśkiewicz 2009, Gadomska i in. 2014, Brodziak i in. 2017].

Celem pracy była analiza stanu certyfikacji żywności ekologicznej w Polsce w latach 2011–2016.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Materiał badawczy stanowiły raporty Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych z analizowanego okresu 2011–2016 [IJHARS 2013, 2015, 2017], jak również dane z baz EUROSTAT-u z lat 2013 i 2015. Do analiz porównawczych wykorzystano dane dotyczące:

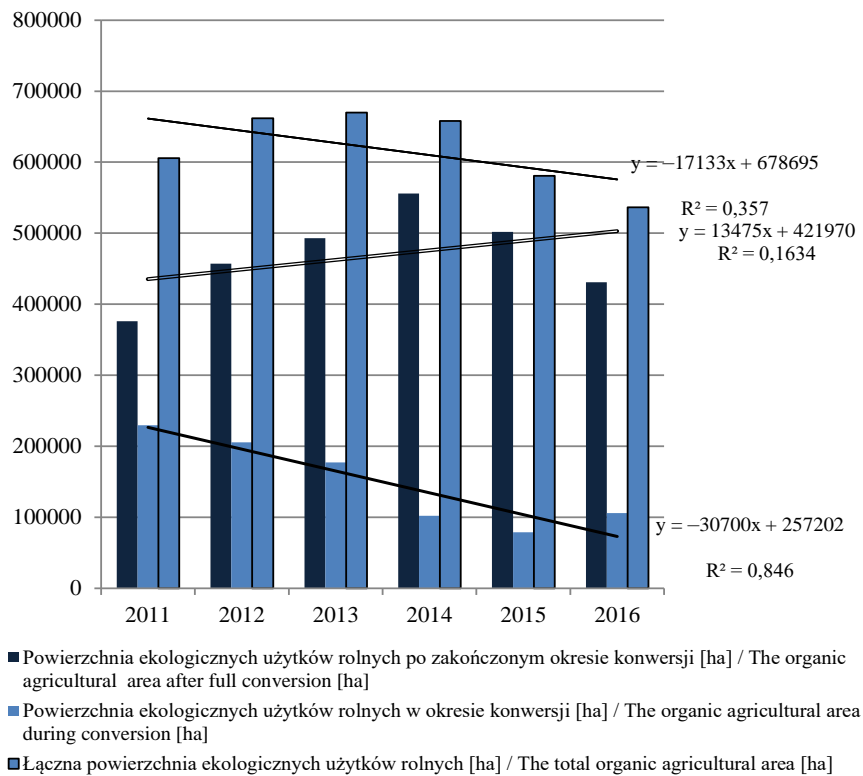
- liczby producentów ekologicznych,
- skali produkcji ekologicznej,
- powierzchni ekologicznych użytków rolnych,
- rolnictwa ekologicznego w wybranych państwach Unii Europejskiej w latach 2011–2016.

Uzyskane dane liczbowe opracowano statystycznie za pomocą pakietu statystycznego w programie Microsoft Excel 2010 oraz zestawiono tabelarycznie i graficznie na wykresach.

WYNIKI I ICH OMÓWIENIE

Produkcja żywności ekologicznej w Polsce

W Polsce, podobnie jak w innych krajach Unii Europejskiej, rolnictwo ekologiczne zaczęło się rozwijać od lat 90. XX w. Po roku 1999 obserwowano znaczny wzrost powierzchni upraw ekologicznych i liczby producentów ekologicznych, co wiązało się z udzieloną przez państwo polskie pomocą dla rolników ekologicznych w postaci dotacji i regulacji prawnych w zakresie rolnictwa i żywności ekologicznej. Od 1999 do 2013 r. liczba ekologicznych producentów wzrosła aż 981 razy, zaś powierzchnia upraw prawie 2249 razy. Największą dynamikę wzrostu liczby producentów i powierzchni upraw ekologicznych odnotowano w 2009 r. Jak można zauważyć na rys. 1, łączna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce zwiększała się do 2013 r., podobnie jak powierzchnia po okresie konwersji (2014 r.).

Rys. 1. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w latach 2011–2016
 Fig. 1. The organic agricultural area in Poland over the period 2011–2016

Jednak w 2014 r. ogólna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych zaczęła zmniejszać się. W odniesieniu do powierzchni po zakończonym okresie konwersji zauważa się natomiast, pomimo spadku w 2015 r., dość silną tendencję wzrostową ($R^2 = 0,6948$). W przypadku powierzchni ekologicznych użytków rolnych w okresie konwersji zaobserwowano zaś od roku 2011 silny trend spadkowy ($R^2 = 0,9567$).

W celu porównania powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce w tabeli 1 zamieszczono dane dotyczące wybranych państw Unii Europejskiej z okresu 2011–2016. Wielkość gospodarstw ekologicznych w Polsce w porównaniu z innymi państwami jest stosunkowo duża, plasująca nasz kraj na 5 pozycji, jakkolwiek od roku 2013 wykazuje tendencję spadkową.

Tabela 1. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce i w wybranych państwach Unii Europejskiej w latach 2011–2016 (tys. ha)
Table 1. The organic agricultural area in Poland and selected countries of the European Union over the period 2011–2016 (thous. ha)

Kraj członkowski The Member Country	2011	2012	2013	2015	2016
Francja France	997,2	1 032,9	1 060,8	1322,9	1538,1
Hiszpania Spain	1 803,6	1 593,1	1 610,1	1968,6	2019,0
Holandia The Netherlands	47,2	48,03	48,9	49,3	52,2
Irlandia Ireland	47,8	b.d.	53,8	73,0	76,9
Niemcy Germany	1 015,6	960,2	1 008,9	1060,3	1251,0
Polska Poland	605,5	661,9	669,9	580,7	536,6
Włochy Italy	1 096,8	1 167,3	1 317,2	1492,6	1796,3
Wielka Brytania Great Britain	638,5	590,01	558,7	495,9	490,5

Informacje dotyczące struktury wielkości gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 2011–2016 zamieszczono w tabeli 2. Jak wynika z przedstawionych danych, w roku 2011 w Polsce najwięcej było gospodarstw ekologicznych o powierzchni do 20 ha, a najmniej gospodarstw dużych, tzn. powyżej 50 ha. W roku 2014 dominowały podmioty o powierzchni od 5 do 50 ha. W przypadku gospodarstw średnich o powierzchni 10–20 oraz 20–50 ha obserwowano silną tendencję wzrostową ($R^2 = 0,7971$ i $R^2 = 0,9686$), natomiast zmniejszała się liczba gospodarstw najmniejszych, tj. do 5 ha ($R^2 = 0,5667$). Liczba gospodarstw w pozostałych grupach była natomiast zbliżona w analizowanym okresie.

Tabela 2. Struktura wielkości i liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 2011–2016

Table 2. The size structure and number of organic farms in Poland over the period 2011–2016

Wielkość gospodarstwa	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Trend
<5 ha	4947 (21,1%)	5001 (19,3%)	5003 (18,8%)	3624 (14,6%)	3176 (14,3%)	4535 (20,3%)	$y = -254,69x + 5272,4$ $R^2 = 0,3615$
5–10 ha	5673 (24,2%)	6257 (24,1%)	6311 (23,7%)	5785 (23,3%)	5024 (22,5%)	4570 (20,4%)	$y = -278,29x + 6577,3$ $R^2 = 0,572$
10–20 ha	5572 (23,8%)	6626 (25,5%)	6996 (26,3%)	7006 (28,2%)	6350 (28,5%)	5917 (26,5%)	$y = 25,914x + 6320,5$ $R^2 = 0,0069$
20–50 ha	4010 (17,1%)	4514 (17,4%)	4739 (17,8%)	5028 (20,3%)	4736 (21,3%)	4653 (20,8%)	$y = 119,14x + 4196,3$ $R^2 = 0,4296$
50–100 ha	2150 (9,2%)	2355 (9,1%)	2370 (8,9%)	2228 (9,0%)	2016 (9,0%)	1878 (8,4%)	$y = -71,971x + 2418,1$ $R^2 = 0,4851$
>100 ha	1097 (4,7%)	1191 (4,6%)	1179 (4,4%)	1158 (4,7%)	975 (4,4%)	816 (3,6%)	$y = -59,257x + 1276,7$ $R^2 = 0,5662$

W tabeli 3 zamieszczono dane liczbowe dotyczące ogólnej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w poszczególnych województwach w Polsce w latach 2011–2015. Analiza statystyczna wskazuje na znaczący trend zwiększenia tych arealów w 3 województwach, tzn. warmińsko-mazurskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim ($0,4727 < R^2 < 0,6519$). Bardzo silny trend malejący stwierdzono natomiast w 4 województwach: świętokrzyskim, podkarpackim, dolnośląskim i małopolskim. Największy udział w ogólnej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce w analizowanym okresie stanowiły województwa zachodniopomorskie i warmińsko-mazurskie (odpowiednio 19,8 i 19,4% w roku 2015). Najmniej powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce znajdowało się w województwach opolskim i śląskim (w roku 2015 odpowiednio 0,5 i 1,1%). Należy podkreślić, że od roku 2014 obserwowano zmniejszenie powierzchni ekologicznych użytków rolnych we wszystkich województwach naszego kraju.

Wielkość produkcji ekologicznej wybranych artykułów rolno-spożywczych w Polsce w latach 2011–2014 przedstawiono w tabeli 4. Największy udział w produkcji ekologicznej w Polsce w r. 2014 miały: przetwórstwo owoców i warzyw, następnie produkcja mleka surowego, przemiał zbóż i przetwórstwo mleka. Warto zaznaczyć, że w przypadku produkcji mleka krowiego obserwowano od roku 2011 istotny i stały spadek ($R^2 = 0,9639$). Jakkolwiek należy podkreślić, że w latach 2011–2012 był to dominujący kierunek produkcji.

Tabela 3. Ogólna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych (ha) w poszczególnych województwach w Polsce w latach 2011–2016
 Table 3. The total organic agricultural area (ha) in particular voivodships of Poland over the period 2011–2016

Województwo Voivodship	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Trend Tendency
Dolnośląskie	45546,5	44304,1	37454,6	37005,2	31260,2	29200,1	$y = -3466,1x + 49593$; $R^2 = 0,9596$
Kujawsko-pomorskie	8375,9	8812,3	11151,5	11573,9	10654,0	9262,8	$y = 296,62x + 8933,6$; $R^2 = 0,1746$
Lubelskie	34837,1	37466,4	40818,5	38466,6	34051,4	31342,5	$y = -859,14x + 39171$; $R^2 = 0,2222$
Lubuskie	44259,4	52580,5	54692,6	53299,8	46343,1	43235,1	$y = -720,75x + 51591$; $R^2 = 0,0719$
Łódzkie	8746,3	9908,7	10341,8	11228,9	10157,4	9986,0	$y = 223,76x + 9278,4$; $R^2 = 0,273$
Małopolskie	21395,8	21049,7	17005,1	15528,9	12976,7	12364,4	$y = -2024,3x + 23805$; $R^2 = 0,955$
Mazowieckie	50099,8	55804,1	63445,0	60354,4	53790,1	49517,4	$y = -344,15x + 56706$; $R^2 = 0,0134$
Opolskie	2702,9	2930,3	3542,4	3306,4	3042,1	3216,5	$y = 76,225x + 2856,7$; $R^2 = 0,2319$
Podkarpackie	32358,5	30381,5	29505,6	23509,6	16655,6	15485,4	$y = -3758,3x + 37803$; $R^2 = 0,9326$
Podlaskie	52065,9	56364,3	63547,9	64897,1	56528,8	55168,4	$y = 495,86x + 56360$; $R^2 = 0,0341$
Pomorskie	27356,5	30615,7	28720,9	29281,6	24866,0	23327,9	$y = -1052,3x + 31045$; $R^2 = 0,5018$
Śląskie	6786,7	7125,0	7220,1	7789,9	6638,1	5324,8	$y = -234,3x + 7634,1$; $R^2 = 0,2774$
Świętokrzyskie	14301,0	14550,8	15122,6	13037,4	11598,2	10739,1	$y = -821,5x + 16100$; $R^2 = 0,768$
Warmińsko-mazurskie	98473,1	112945,3	116198,9	117097,0	112767,9	108667,2	$y = 1466,8x + 105891$; $R^2 = 0,1613$
Wielkopolskie	38434,3	41478,6	41616,2	42071,2	34522,7	29171,3	$y = -1906,5x + 44555$; $R^2 = 0,4823$
Zachodniopomorskie	119779,9	135366,8	129585,7	129456,0	114886,8	100570,2	$y = -4503,4x + 137369$; $R^2 = 0,4405$
Razem Total	605519,6	661684,3	669969,4	657904,0	580739,0	536579,2	$y = -17132x + 678693$; $R^2 = 0,3574$

Tabela 4. Produkcja ekologiczna wybranych artykułów rolno-spożywczych w Polsce w latach 2011–2016
 Table 4. Organic production of selected agri-food products in Poland over the period 2011–2016

Artykuł Product	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Mleko krowie [hektolitry] Cow milk [hectolitres]	395425,8	341298,2	273241,9	252367,6	238557,0	242034,7
Przetwórstwo kawy i herbaty [tony] Coffee and tea processing [tons]	1929,2	1404,3	–	–	–	–
Przetwórstwo owoców i warzyw [tony] Fruits and vegetables processing [tons]	2134,7	4903,1	709375,8	383924,8	1285049,0	3821028,2
Przetwórstwo mleka i wyrób serów [tony] Milk processing and cheese production [tons]	–	–	900,9	1093,4	4095,7	149305,3
Przemiał zbóż [tony] Cereal milling [tons]	–	–	4872,7	4203,9	5403,1	8982,9
Przetwórstwo mięsa i ryb [tony] Meat and fish processing [tons]	–	–	–	–	2005,1	154038,8

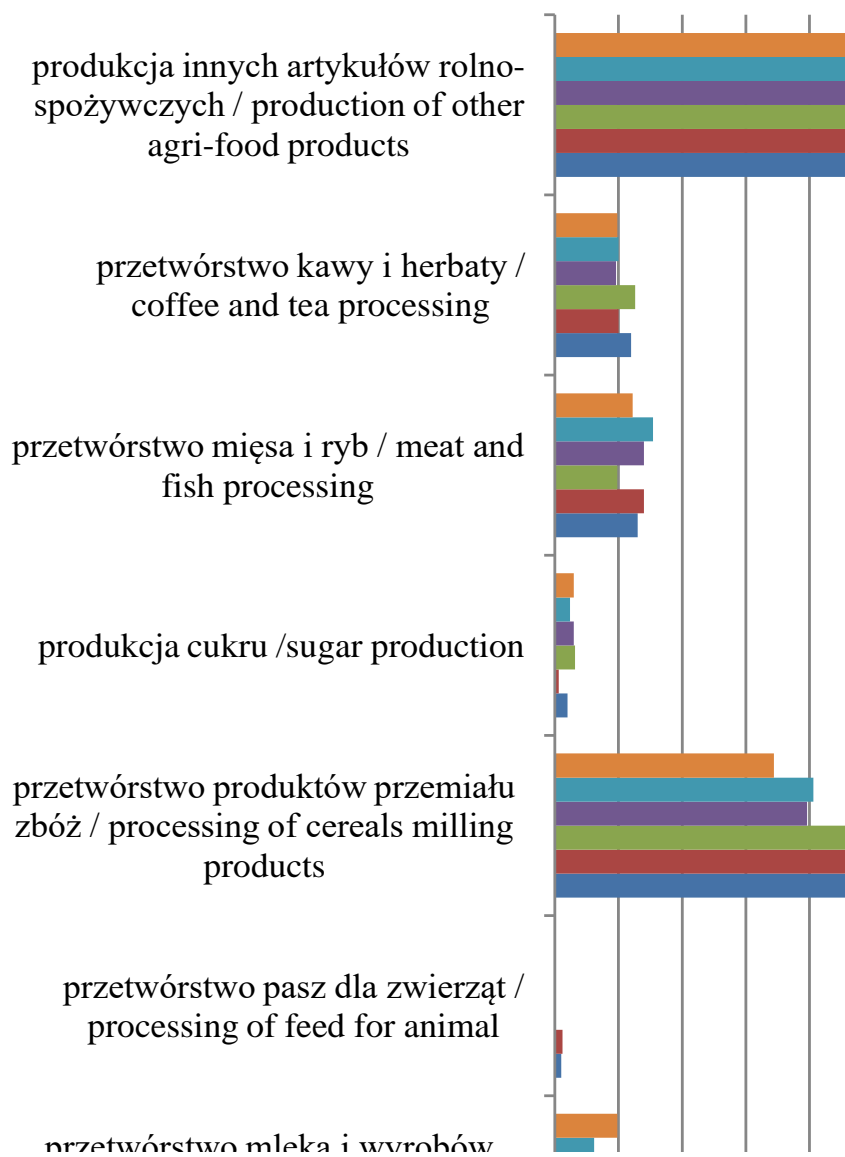

Tabela 5. Liczba kontroli sprawdzających dokonanych w gospodarstwach rolnych przez IJHARS w latach 2011–2015
 Table 5. The number of IJHARS controls for checking in agricultural farms over the period 2011–2015

Wyszczególnienie Specification		2011	2012	2013	2014	2015
Gospodarstwa rolne Agricultural farms		180	220	336	217	187
W tym kontrole w ramach nadzoru: Including surveillance checks:	nad jednostkami certyfikującymi to supervise control bodies	144	162	136	50	–
	nad produkcją ekologiczną to organic production	36	58	200	–	–
Procent ogólnej liczby gospodarstw ekologicznych The percentage of total organic farms		1,0	1,0	1,3%	0,8%	0,8
W porównaniu z rokiem poprzednim In relation to the previous year		+3,3% (6)	+18,2% (40)	+52,7% (116)	–35,4% (119)*	–13,8% (30)

* Spadek wynikał z odebrania przez MRiRW jednej z jednostek certyfikujących upoważnienia do działania w rolnictwie ekologicznym.

* The decline was due to withdrawal by MRiRW the authorization of organic farming operation for one certifying body.

Rys. 2. Procentowy udział branż w przetwórstwie ekologicznym w Polsce w latach 2011–2016
 Fig. 2. The share of sectors in organic processing in Poland over the period 2011–2016

Szczegółowy udział branż spożywczych w przetwórstwie ekologicznym w Polsce w latach 2011–2014 przedstawiono na rys. 2. W Polsce najbardziej rozwiniętymi branżami w przetwórstwie ekologicznym są kierunki związane z produkcją roślinną, tzn. przetwórstwo owoców i warzyw (ok. 33%) oraz przetwórstwo produktów przemiału zbóż (ok. 22%). Niższe znaczenie w Polsce ma tradycyjna produkcja cukru, jak również przetwórstwo pasz dla zwierząt, które to niestety od roku 2013 całkowicie zniknęło ze statystyk.

Certyfikacja w rolnictwie ekologicznym

W ramach nadzoru Głównego Inspektora JHARS w latach 2011, 2012, 2013, 2014 i 2015 przeprowadzono odpowiednio: 4, 5, 1, 10 i 10 audytów w jednostkach certyfikujących. Dodatkowo w 2015 r. dokonano inspekcji w 3 jednostkach certyfikujących. Na podstawie przeprowadzonych audytów w analizowanych latach do stwierdzonych najważniejszych i najczęstszych nieprawidłowości należały m.in.:

- nierzetelne sporządzanie dokumentów dotyczących kontroli i certyfikacji producentów ekologicznych,
- przeprowadzanie kontroli niezgodnie z obowiązującymi przepisami,
- niepodjęcie działań mających na celu wyeliminowanie nieprawidłowości wskazanych przez Głównego Inspektora JHARS we wnioskach pokontrolnych,
- niestosowanie procedur kontroli i certyfikacji producentów ekologicznych oraz formularzy związanych z kontrolą i certyfikacją,
- wydawanie certyfikatów na produkty niespełniające wymagań określonych w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego,
- przekazywanie Głównemu Inspektorowi wykazu producentów ekologicznych zawierającego nieprawdziwe lub niekompletne dane,
- prowadzenie kontroli opartej na nieskutecznym mechanizmie w zakresie oceny ryzyka,
- brak przeprowadzenia u producenta ekologicznego rocznej kontroli,
- utrzymywanie ekologicznego statusu produktu w przypadku stwierdzenia w jego próbce pozostałości niedozwolonych środków ochrony roślin,
- brak nakładania sankcji w przypadku stwierdzenia u producentów ekologicznych nieprawidłowości,
- niewłaściwe postępowanie jednostek certyfikujących wobec producentów ekologicznych, którzy uzyskali zgodę wojewódzkich inspektorów JHARS na stosowanie odstępstw w zakresie zasad produkcji ekologicznej lub którzy ubiegali się o uzyskanie zgody na wspomniane odstępstwa.

Liczbę kontroli w gospodarstwach rolnych przeprowadzonych przez IJHARS w analizowanych latach przedstawiono w tabeli 5. Z kolei najważniejsze i najczęstsze nieprawidłowości związane z przeprowadzaniem kontroli w gospodarstwach rolnych przez inspektora jednostki certyfikującej i producenta rolnego scharakteryzowano w tabeli 6. W ramach kontroli sprawdzających w analizowanych latach pobierano także próbki produktów w celu zbadania obecności niedozwolonych w rolnictwie ekologicznym środków ochrony roślin. Wyniki badań przeprowadzonych przez IJHARS w latach 2011–2015 przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 6. Najważniejsze i najczęstsze nieprawidłowości związane z przeprowadzaniem kontroli przez inspektora jednostki certyfikującej i producenta rolnego w gospodarstwie ekologicznym
 Table 6. The main and the most frequent irregularities relating to undertaking controls of inspector of certifying body and agricultural producer in organic farm

Inspektor jednostki certyfikującej Certifying body inspector	Producent rolny Agricultural producer
Nieprzestrzeganie zasad przeprowadzania kontroli, tj. brak odnotowania w protokole kontroli informacji o występujących uchybieniach dotyczących np. nieprawidłowości w prowadzeniu dokumentacji dotyczącej produkcji roślinnej, zwierzęcej oraz ewidencji towarowej i dokumentacji finansowej, zastosowaniu konwencjonalnego materiału siewnego, wegetatywnego materiału rozmnożeniowego bez zgody WIO-RiN, zakupu zwierząt nieekologicznych bez zgody WIJHARS	Niewłaściwe przechowywanie produktów ekologicznych (tj. bez rozdzielania od produktów nieekologicznych) lub składowanie tych produktów w sposób utrudniający ich identyfikację Zbyt mała powierzchnia pomieszczeń inwentarskich, brak rejestru czynności czyszczenia pomieszczeń lub prowadzenie zabiegów czyszczenia i dezynfekcji pomieszczeń inwentarskich z niewystarczającą częstotliwością Brak lub nieprawidłowe prowadzenie dokumentacji dotyczącej produkcji roślinnej, zwierzęcej oraz ewidencji towarowej i dokumentacji finansowej
Pominięcie niektórych zagadnień podlegających kontroli, w tym dotyczących warunków chowu zwierząt gospodarskich, planu zarządzania jednostką ekologiczną	Stosowanie odstępstw od warunków produkcji ekologicznej, mimo braku zgody WIJHARS Użycie niedozwolonego w rolnictwie ekologicznym środka ochrony roślin
Brak przekazania protokołu kontroli producentowi ekologicznemu	Brak lub niekompletna deklaracja producenta
Podanie sprzecznych informacji dotyczących warunków chowu zwierząt gospodarskich i statusu sprzedawanych przez producenta produktów	Niewłaściwe warunki chowu zwierząt gospodarskich, brak trwałego oznakowania zwierząt gospodarskich
Sporządzanie protokołu kontroli nieczytelnie lub z błędami formalnymi i pisarskimi	Prowadzenie płodozmianu w sposób niezapewniający żyzności i odpowiedniej aktywności biologicznej gleby oraz powodujący nadmierne zachwaszczenie uprawy
Przeprowadzanie kontroli przez inspektora rolnictwa ekologicznego na rzecz jednostki certyfikującej	Zastosowanie w gospodarstwie środków ochrony roślin niedozwolonych w rolnictwie ekologicznym
–	Brak wykonania zaleceń pokontrolnych przekazanych przez jednostkę certyfikującą
–	Stosowanie konwencjonalnego materiału siewnego lub wegetatywnego materiału rozmnożeniowego mimo braku zgody WIO-RiN
–	Przechowywanie w gospodarstwie nawozów niedozwolonych w rolnictwie ekologicznym
–	Brak powiadomienia jednostki certyfikującej o zmianach opisu jednostki produkcyjnej, zmianach w harmonogramie produkcji produktów i upraw w rozbiciu na działki
–	Wprowadzenie do obrotu większej ilości produktów niż wyszczególniono w certyfikacie
–	Prowadzenie tej samej uprawy na działce mającej status ekologiczny i w okresie konwersji

W ramach nadzoru IJHARS w przetwórnich ekologicznych w analizowanych latach 2011, 2012, 2013, 2014 i 2015 przeprowadzono odpowiednio: 27, 43, 50, 44 i 48 kontroli. Na ich podstawie wykazano, że stwierdzone nieprawidłowości wynikały zarówno z braku przestrzegania zasad kontroli przez inspektorów jednostek certyfikujących, jak i z winy producenta. Najważniejsze i najczęstsze nieprawidłowości ujawnione w ramach przeprowadzonych kontroli w przetwórnich przez inspektora jednostki certyfikującej i przetwórcy przedstawiono w tabeli 8. W ramach planowych kontroli jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych przeprowadzonych w analizowanym okresie sprawdzano ponadto poprawność znakowania produktów nieekologicznych w zakresie bezprawnego stosowania odniesień do rolnictwa ekologicznego. Podstawą tych kontroli były podejrzenia wykorzystywania (w nazwie firmy, nazwie produktu, znaku towarowym lub w innych elementach oznakowania artykułu rolno-spożywczego niespełniającego wymagań określonych w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego) określeń: ekologiczny, bio, eko, sugerujących ekologiczną metodę produkcji. Wyniki tych kontroli w latach 2011–2015 przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 7. Wyniki badań kontrolnych wykonanych w gospodarstwach rolnych przez IJHARS w latach 2011–2015

Table 7. The results of IJHARS control checks in agricultural farms over the period 2011–2015

Wyszczególnienie Specification	2011	2012	2013	2014	2015
Obecność niedozwolonych w rolnictwie ekologicznym środków ochrony roślin The presence of plant protection products illegal for organic farming	8	3	2	0/43*	1/55*
Obecność GMO The presence of GMOs	0	0	0	0/3*	0/2*

* Liczba próbek pozytywnych/ liczba prób pobranych.

* The number of positive samples/ the total of samples taken.

Wydawanie importerom upoważnień do przywozu produktów rolnictwa ekologicznego z państw trzecich ma na celu potwierdzenie, że w stosunku do tych produktów ekologicznych spełnione są warunki w zakresie równoważności metod produkcji oraz środków kontroli w rolnictwie ekologicznym. Liczbę pozytywnych decyzji administracyjnych wydanych przez Głównego Inspektora IJHARS oraz państwa trzecie upoważnione do przywozu produktów rolnictwa ekologicznego do Polski w latach 2011–2015 przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Najważniejsze i najczęstsze nieprawidłowości związane z przeprowadzaniem kontroli przez inspektora jednostki certyfikującej i z obowiązkami przetwórcy w przetwórnictwie ekologicznym
 Table 8. The main and the most frequent irregularities relating to undertaking controls of inspector of certifying body and with the processor's obligations in organic processing plant

Inspektor jednostki certyfikującej Certifying body inspector	Przetwórca Processor
Nieprzestrzeganie zasad przeprowadzania kontroli, tj. brak odnotowania w protokole kontroli informacji o występujących uchybieniach dotyczących transportu, niewłaściwego sposobu przechowywania produktów ekologicznych, zakupu większej ilości surowców ekologicznych niż wynikało to z certyfikatu dostawcy	Brak ewidencji czyszczenia lub ewidencja nieregularnie prowadzona, brak lub niesystematyczność monitorowania skuteczności czyszczenia urządzeń
	Niekompletność świadectw kontroli
	Brak procedur dotyczących transportu produktów
Pominięcie zagadnienia podlegającego kontroli, np. dotyczącego sprawdzenia certyfikatów dostawców	Prowadzenie dokumentacji księgowej w zakresie wyników kontroli przy odbiorze produktów ekologicznych
Podanie sprzecznych informacji dotyczących przekazania jednostce certyfikującej pisemnych umów z podwykonawcami, posiadanych przez producenta receptur oraz asortymentu produktów	Nieprawidłowe prowadzenie (niekompletne) ewidencji towarowej i dokumentacji finansowej (brak dowodów dostawy surowców, kopii certyfikatów zlecającego i dostawcy oraz kopii dokumentów sprzedaży)
Nierzetelne sporządzenie protokołów kontroli	Brak wyeliminowania przez producenta wskazanej przez jednostkę certyfikującą nieprawidłowości w oznakowaniu produktów przetwórstwa ekologicznego na etykietach (numer certyfikatu zamiast numeru jednostki certyfikującej, nieprawidłowa wielkość unijnego logo produkcji ekologicznej)
–	Obecność w produktach ekologicznych pozostałości środków ochrony roślin niedozwolonych w rolnictwie ekologicznym
–	Nieprawidłowe oznakowanie produktu (dodatki – przyprawy zastosowane do produkcji wyrobów mięsnych były niezgodne z recepturami)
–	Brak powiadomienia jednostki certyfikującej o zmianach opisu jednostki produkcyjnej
–	Umieszczenie terminu „bio” na etykiecie produktów nieekologicznych
–	Przechowywanie produktów ekologicznych razem z produktami konwencjonalnymi
–	Brak trwałego zamknięcia produktów gotowych uniemożliwiający podmianę ich zawartości
–	Brak przekazania jednostce certyfikującej informacji o planowanym przywozie przesyłki z kraju trzeciego

Tabela 9. Wyniki badań kontrolnych w zakresie bezprawnego znakowania produktów nieekologicznych w Polsce w latach 2011–2015 (liczba próbek)
 Table 9. The results of control surveys relating to illegal labeling of organic products in Poland over the period 2011–2015 (the number of samples)

Wyszczególnienie/ Specification	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba kontroli żywności ekologicznej (producentów) Number of organic food controls (producers)	53	6	12	18	18
Liczba decyzji administracyjnych o karach pieniężnych Number of administrative decisions of the penalty payments	38	9	12	19	–
Liczba kontroli nawozów i środków wspomagających uprawę roślin Number of fertilizers and soil improvers controls	–	–	193	55	–

Tabela 10. Import żywności ekologicznej do Polski z krajów spoza UE (tzw. krajów trzecich) w latach 2011–2016

Table 10. Organic food import to Poland from countries outside the EU (known as ‘third countries’)

Rok Year	Liczba decyzji pozytywnych Number of positive decisions	Kraje trzecie The third countries
2011	16	Ukraina, Peru, USA, Białoruś, Serbia, Turcja, Chiny, Ukraina, Chile, Sri Lanka (11)
2012	15	Chiny, Sri Lanka, Białoruś, Chile, Indonezja, Peru, Serbia, Turcja, Ukraina (9)
2013	5	Egipt, Chiny, Białoruś, Chile (4)
2014	1	Chile (1)
2015	303*	Albania, Azerbejdżan, Białoruś, Brazylia, Burkina Faso, Chile, Chiny, Egipt, Etiopia, Filipiny, Indie, Indonezja, Japonia, Kanada, Kazachstan, Kolumbia, Maroko, Mołdawia, Pakistan, Paragwaj, Peru, Serbia, Sri Lanka, USA, Tunezja, Turcja, Ukraina, Uzbekistan, Wietnam (29)
2016	803	Albania, Argentyna, Australia, Azerbejdżan, Białoruś, Boliwia, Brazylia, Burkina Faso, Chile, Chiny, Egipt, Ekwador, Etiopia, Filipiny, Indie, Indonezja, Izrael, Japonia, Kambodża, Kanada, Kolumbia, Maroko, Mołdawia, Nowa Zelandia, Pakistan, Peru, Rosja, Serbia, Sri Lanka, Stany Zjednoczone Ameryki, Tajlandia, Tunezja, Turcja, Ukraina, Uzbekistan, Wietnam

* Kontrole graniczne

* Border controls

Z dniem 1 lipca 2014 r. zakończył się okres, w którym właściwe organy, tak jak w latach poprzednich, mogły wydawać upoważnienia do przywozu produktów rolnictwa ekologicznego. W roku 2015 zostały natomiast przeprowadzone przez WIJHARS kontrole graniczne w zakresie dopuszczania do obrotu produktów rolnictwa ekologicznego importowanych z 29 krajów trzecich przez 35 importerów. W 2016 r. WIJHARS przeprowadziły 803 kontrole graniczne. W okresie od 1 stycznia 2016 r. do 31 grudnia 2016 r. zgłoszenia przesyłki WIJHARS w celu dopuszczenia jej do swobodnego obrotu dokonało 58 importerów. Kontrolą objęto łącznie 873 partie produktów. Produkty ekologiczne zgłoszone do kontroli granicznej pochodziły z 36 państw trzecich. Łączna ilość produktów ekologicznych, importowanych z państw trzecich do Polski wyniosła 14 253,1 t, z czego aż 76,6% stanowiły produkty importowane z Ukrainy.

PODSUMOWANIE

Rolnictwo ekologiczne w Polsce jest całkiem nową dziedziną produkcji, która ciągle się rozwija, wraz z nowymi trendami. Na tle Unii Europejskiej polscy producenci ekologiczni cały czas się rozwijają, czemu sprzyjają dobre warunki klimatyczne i środowiskowe. Należy podejmować coraz więcej działań mających na celu dokształcanie polskich producentów, aby rynek ekologiczny rozwijał się coraz prężniej.

Przeprowadzona analiza pozwoliła na sformułowanie następujących stwierdzeń:

1. Polska w porównaniu z innymi państwami Unii Europejskiej ma niewielki udział powierzchni upraw w systemie rolnictwa ekologicznego w ogólnej powierzchni użytków rolnych.

2. Pomimo coraz większego zainteresowania produktami ekologicznymi i rosnącej ich popularności liczba producentów ekologicznych oraz powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w analizowanym okresie wykazywały tendencję spadkową.

3. Największy areał ekologicznych użytków rolnych w Polsce odnotowano w województwach zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim, a najmniejszy w województwach opolskim i śląskim.

4. W zakresie działalności prowadzonej przez producentów ekologicznych w analizowanych latach dominowała produkcja roślinna.

5. W Polsce znacznie wzrosła produkcja ekologiczna warzyw i owoców, produkcja i przetwórstwo mleka, głównie krowiego, i produkcja serów.

6. W procesie certyfikacji gospodarstw rolnych i przetwórci żywności ekologicznej występowały nieprawidłowości, wynikające z bezpośredniej działalności producenta, jak również leżące po stronie inspektorów jednostek certyfikujących.

7. Po zmianie regulacji prawnych (od 2015 r.) znacząco wzrosła liczba państw trzecich w imporcie żywności ekologicznej do Polski.

PIŚMIENNICTWO

- Brodziak A., Gmurkowska K., Król J., Stanek P., Zaborska A., 2017. Kontrola i certyfikacja w rolnictwie ekologicznym jako narzędzie zapewniania wysokiej jakości zdrowotnej produkowanej żywności. *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce, Żywnienie*. Wyd. Młodzi Naukowcy, Poznań, 35–42.
- Domagalska J., Buczkowska M., 2015. Rolnictwo ekologiczne – szanse i perspektywy rozwoju. *Probl. Hig. Epidemiol.* 96(2), 371.
- Drabarczyk K., Wrzesińska-Kowal J., 2015. Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce. *Zesz. Nauk. SGGW* 111, 20–21.
- FiBL-AMI, 2016. European organic market grew to more than 26 billion euros in 2014. Survey.
- Gadomska J., Sadowski T., Buczkowska M., 2014. Ekologiczna żywność jako czynnik sprzyjający zdrowiu. *Probl. Hig. Epidemiol.* 95(3), 556–560.
- Golinowska M., 2013. Rozwój rolnictwa ekologicznego. *Wyd. UP we Wrocławiu, Wrocław*, 14–76.
- IIFOAM – Międzynarodowa Federacja Rolnictwa Ekologicznego, Grupa Europejska, 2009. Nowe rozporządzenie UE w sprawie żywności ekologicznej i rolnictwa. Kontekst, ocena, interpretacja. Bruksela, 12–41.
- IJHARS – Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, 2013. Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011–2012, Warszawa.
- IJHARS – Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, 2015. Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013–2014, Warszawa.
- IJHARS – Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, 2017. Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2015–2016, Warszawa.
- Kowalska A., 2015. Rolnictwo ekologiczne jako czynnik rozwoju zrównoważonej konsumpcji. *J. Agrib. Rural Devel.* 3(37), 467–476.
- Leśkiewicz K., 2009. Jednostki certyfikujące jako podmioty kontrolujące i nadzorujące w rolnictwie ekologicznym. *Przegl. Prawa Roln.* 1(5), 81–95.
- Obiedziński M., 2013. Żywność ekologiczna – regulacje prawne, system kontroli i certyfikacji. Z badań nad rolnictwem społecznym zrównoważonym, Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa, 80(21).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 maja 2017 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o rolnictwie ekologicznym, *Dz.U.* 2017 poz. 1054.
- Sazońska B., 2011. Wymogi formalno-prawne dla przetwórstwa ekologicznego. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Radom, 7–16.
- Staniak S., 2014. Charakterystyka żywności produkowanej w warunkach rolnictwa ekologicznego. *Pol. J. Agron.* 19, 25–35.

Summary. In the paper, the analysis of state of certification of organic food in Poland in 2011–2016 was presented. Reports of the Trade Quality Inspection of Agricultural and Food Products (IJHARS) were used as the comparative material. It was noted that despite the growing interest and greater popularity of organic products, the number of organic producers and the area of

organic farmland in the analyzed period showed a downward trend. In the certification process of farms and organic food processing plants, there were irregularities resulting both from the direct activity of the producer as well as the work of the inspectors of the certification units.

Key words: certification, organic products, IJHARS, organic food, certification unit

Otrzymano:/ Received: 4.09.2018

Zaakceptowano:/ Accepted: 19.10.2018